

In het Tijdschrift van Oud Wageningen, nummer 53-1 (maart 2025) is een ingekorte en geïllustreerde versie van dit artikel verschenen. Hieronder de volledige oorspronkelijke tekst met de bijbehorende literatuurlijst.

J.A.J. Vervloet

Waterlopen en andere nattigheid in en om Wageningen door de eeuwen heen.

De afgelopen jaren zijn er publicaties verschenen waarin aandacht is besteed aan de rivieren, beken, weteringen en moerassen in en om de Wageningen. Daarin ging het onder meer over wijzigingen die zich in het verleden voordeden in het afwateringspatroon, waarbij zowel natuurlijke oorzaken als de gevolgen van menselijk ingrijpen aan de orde kwamen.

Bekend zijn de stroomverleggingen van de Neder Rijn onder aan de berg waar rond 1000 waarschijnlijk Rijnwijk (Oud-Wageningen?) lag en bij het tussen 1196 en 1240 gestichte Nieuw Wageningen. De nu aanwezige haven is, zoals iedereen weet, een vergraven stuk van een oude Rijnloop. Blijkens de ondergrond is de stad waarschijnlijk mede ontstaan op afzettingen van die middeleeuwse rivier. De dikte hiervan was plaatselijk aanzienlijk: op de hoek van Riemsdijkstraat / Plantsoen werd bij een opgraving van een tweetal boomstampotten een kleipakket van ruim 2.50 meter dik aangetroffen.

Stroomrug en komklei

Rivierafzettingen vinden we ook meer ten westen van de stad in een gebied dat bekend staat als de Nude. Volgens een recente geologische studie over het rivierengebied van Nederland ligt de Nude op een stroomrug die is gevormd tussen 4750 en 2200 vóór heden (peildatum 1950). Deze stroomrug vormt een onderdeel van zogenaamde Herveldse stroomgordel. Daarvan is het een naar het westen afbuigende zijtak.

Naast deze oude stroomrug, die is opgebouwd uit lichte rivierklei, is in het zuiden van het Binnenveld over een uitgestrekt areaal een pakket zware komklei afgezet. De stroomrug en het gebied met komklei zijn in samenhang met elkaar ontstaan. Ze dateren beide uit dezelfde periode. Omdat de rivier zich ook toentertijd steeds weer verlegde vinden we in de Nude sporen van allerlei voormalige stroombeddingen. De Nude-stroomrug toont dus geen homogene gelijkmatige opbouw. Hetzelfde is het geval in het aangrenzende komkleigebied. We zien we daar smalle stroombanen door de komklei lopen. Deze maken het aannemelijk dat de Nude-stroomrug zo nu en dan onder kleine doorbraken te lijden had. Deze stroombanen zouden in deze periode gedeeltelijk ook door kwelwater uit de Wageningse Berg ontstaan kunnen zijn. De gevolgen van deze ontwikkelingen zijn nog duidelijk zichtbaar op de gedetailleerde Bodemkaart die Buringh als een van de bijlagen in zijn in 1951 verdedigde proefschrift publiceerde.

Het regelmatige patroon van weteringen als de Rijnsteeg, de Slagsteeg en de Veensteeg, die in het begin van de dertiende eeuw op vaste afstanden evenwijdig aan elkaar zijn gegraven blijkt de stroombanen totaal te negeren. De stroombanen, die door Buringh op diens bodemkaart zijn ingetekend, hadden in de middeleeuwen kennelijk geen enkele waterstaatkundige functie meer. Zij werden bij de systematische openlegging van het Binnenveld door de toenmalige ontginners niet meer in het veld opgemerkt. Men heeft althans geen enkele poging ondernomen om er op enigerlei wijze op aan te sluiten. We willen nagaan hoe dit kan worden verklaard.

Vernatting en verdroging

Het hangt hoogstwaarschijnlijk samen met het ontstaan van een bedekking door een laag veen. De vallei tussen beide stuwwallen (de Wageningse Berg en de Utrechtse Heuvelrug) is, zowel door uittredend water uit de stuwwalflanken als door een overschot aan hemelwater, altijd al heel gevoelig voor vernatting geweest. Zeker als naar het zuiden toe de natuurlijke afwatering ook nog door de een stroomrug wordt geblokkeerd. Bovendien liggen plaatselijk dieper onder het oppervlak ondoorlatende lagen waarop het water in het Binnenveld kon stagneren.

Het vernattingsproces lijkt al ver vóór het ontstaan van de Nude-stroomrug te zijn begonnen getuige het feit dat enige jaren geleden een drietal veeneiken in de Ossenkampen is aangetroffen. Een onderzocht exemplaar moet ergens tussen 5850 en 5810 vóór heden zijn ontsproten en tussen 5580 en 5540 vóór heden het loodje hebben gelegd.

Afgezien van de hoge ouderdom van deze boomstam is het interessant waarom deze eertijds het leven liet. Het moet samenhangen met een verzomping van het moerasbos waarvan deze eik oorspronkelijk deel uitmaakte. Hij ging ten onder aan een (langdurig) overschot aan water en viel om. Daarna kregen riet (*Phragmites communis*) en zegge (*Carex*) en wellicht ook veenmosveen (*Sphagnum*) als veenvormende planten de overhand. De neergestorte stam raakte geleidelijk door dit plantenkleed overdekt.

Dit proces van veenvorming werd onderbroken door toenemende rivieractiviteit. Dit leidde tot het ontstaan van de Nude-stroomrug en de vorming een komkleiafzetting. De komklei ligt, zoals we hiervoor opmerkten, momenteel in het zuidelijk deel van het Binnenveld aan het oppervlak.

Het valt op dat de komklei tegenwoordig een hogere positie in het landschap inneemt dan het resterende deel van het Binnenveld. Onder natuurlijke omstandigheden is dit een onmogelijkheid. Dan zou ook de rest van het Binnenveld een bedekking met klei hebben gehad. Daarom vermoeden we dat de begrenzing van de komklei tijdens het moment van afzetting samenhangt met de aanwezigheid van hoger gelegen gronden waartegen de klei uitwigde. Het kan haast niet anders dan dat dit te wijten is aan de toenmalige aanwezigheid van een hoger liggend veengebied dat thans echter geheel in rook is opgegaan.

Alleen een grondsoort als veen kan in de loop der tijd geheel verdwijnen. Door de in het begin van de dertiende eeuw gegraven weteningen werd het veen namelijk gaandeweg ontwaterd. Daardoor nam de dikte van het veendek gestaag af. Ontwatering veroorzaakt verdroging van de bovenste veenlaag. Daarbij komt de zode in aanraking met zuurstof waardoor een natuurlijk verbrandingsproces (oxidatie) van het veen in werking wordt gezet. Bij voortgaande ontwatering verdwijnt op deze manier steeds meer plantenmassa zodat er uiteindelijk geen veen meer over blijft.

De onderliggende laag komt op deze manier opnieuw aan het oppervlak te liggen. Deze laag bestaat in het Binnenveld voor het merendeel uit zandgrond. Wel een bijzonder soort zandgrond, namelijk zandgrond met een tamelijk dik (tot 40 cm) donker gekleurd dek. Het kan zijn dat we deze laag mogen interpreteren als veraard veen, een residu van de veenlaag die hier vroeger aanwezig was. Zeker is dit echter niet. Daarvoor is nader onderzoek nodig.

Gezien de hoogteligging van het verdwenen veen moet dit aan de bovenzijde zijn opgebouwd geweest uit veenmosveen. Dit is een veensoort, die niet zoals bos- riet- en zeggeveen hoofdzakelijk voedingsstoffen ontvangt uit de ondergrond, maar in zijn groei uitsluitend afhankelijk is van de toevoer van voedselarm regenwater. Het kan daardoor in de loop van de tijd steeds hoger opgroeien. De onderkant van de plant sterft steeds af, terwijl de plant aan de bovenkant blijft doorgroeien. Hierdoor

ontstaat een dikke laag dood plantmateriaal, een ideaal natuurlijk eindproduct voor het winnen van turf. Waar deze veenlaag in de Vallei het dikste was (zo ongeveer 7 meter) ontstond omstreeks 1500 na Chr. de veenkolonie Veenendaal.

Deze hoge veenkoepel was mede bepalend voor de waterhuishouding in het Binnenveld als totaal. Wanneer er veel regen viel was de kans groot dat overtollig water de veenkoepel verliet waardoor de aansluitende veengebieden nog verder werden vernat zodat de veengroei in de lager gelegen randgebieden van de veenkoepel werd bevorderd. Waarschijnlijk zal niet al het overtollige veenwater zijn afgevoerd door de Kromme Eem. Merkwaardig is dat in de recent door de RCE gepubliceerde paleogeografische kaarten, de verbreiding van het veen rond 100, 800 en 1250 na Chr. steeds hetzelfde blijft. De komklei wordt bij deze veenreconstructies niet door veen is overdekt. Men veronachtzaamt daarmee mijn visie dat na 100 na Chr., of misschien nog vroeger, het komkleigebied door afstromend veenwater zo nat moet zijn geworden dat hier uiteindelijk ook een veenlaag tot ontwikkeling kwam. Het is immers deze veenlaag die het zicht ontnam aan de komklei op het moment dat de kolonisten aan de gang gingen met het uitdelven van de weteringen waarlangs naderhand (?) voor het vervoer per as de Rijnsteeg, de Slagsteeg en de Veensteeg tot stand zijn gekomen.

Nieuw Wageningen

Wanneer je in deze omgeving op een stroomrug wilt gaan wonen en dat was bij de stichting van Nieuw Wageningen het geval, dan is het belangrijk om zich tegen de toevloed van het uit het noorden toestromende veenwater te beschermen. Dit is de reden dat men een waterkering aanlegde: de huidige Hoogstraat. De nieuwe nederzetting kwam ten zuiden van deze dijk te liggen. De kerk op de markt die in 1288 voor het eerst wordt vermeld, getuigt van de oriëntatie van de bewoning in het gebied ten zuiden van de Hoogstraat. De toren van de kerk kenmerkte zich tot aan de Tweede Wereldoorlog door een Romaanse bouwstijl die door sommige kunsthistorici tot ontwikkeling kwam tussen ca. 1180 – 1250, dus precies op het moment dat de stad gesticht werd. Uiteraard was de stroomrug in de periode vóór de stadvorming niet geheel onbewoond. In het kloosterstegengebied is een plattegrond van een boerderij aangetroffen die volgens de opgravers dateert uit het eind van de 12^e eeuw. Ook bij een opgraving bij het Olympiaplein trof men sporen van bewoning uit deze vroege periode aan.

Rijnoverstromingen vormden aanvankelijk geen bedreiging voor de nog jonge nederzetting omdat het rivierwater toen waarschijnlijk minder hoog opliep. Bovenstrooms, in het huidige Duitsland, werd het regenwater door de daar aanwezige bossen vastgehouden. Pas na de ontbossing die daar in de loop van de late middeleeuwen en de nieuwe tijd plaats vond werd dit problematisch: bij regen kwam er steeds directer water vrij. Bovendien lag ten tijde van de stichting van Nieuw Wageningen aan de overzijde van de rivier een gebied dat nog niet of slechts gebrekkig van dijken was voorzien. Bij hoge waterstanden kon het overtollige water zich gemakkelijk daarheen een weg banen. Dit nam de druk op Nieuw Wageningen weg. Dat de Hoogstraat ook een rol kreeg bij het vervoer over land was mooi meegenomen maar het was waarschijnlijk toch niet de belangrijkste reden om deze dijk aan te leggen.

Rest nog het vraagstuk waar het water bleef dat in de stuwwallen was opgeslagen. Gedeeltelijk zal de afvoer door kwel in het Binnenveld hebben plaats gevonden. Dus onder het veen zelf. Bij kwelogen waardoorheen voedselrijk water via het veen naar boven kwam werden meertjes gevormd, aan de oevers waarvan zich een afwijkende plantengroei manifesteerde. Het veenoppervlak moet daarom in

het Binnenveld eertijds een tamelijk gevarieerd karakter hebben vertoond. Dus niet een eentonig door een uitgestrekte kale veenmosveenvlakte. Omdat, zoals we zagen, nu alle veen verdwenen is kunnen we niet zeggen waar in het Binnenveld deze meertjes zich ooit hebben bevonden. Misschien op de kwelplekken die er thans nog over zijn? Helaas is er bij mijn weten elders in Nederland geen plek te vinden waar dit verschijnsel nog kan worden bestudeerd. Heel veel hoogveen is er in ons land afgegraven en venen die tussen twee stuwwallen lagen zijn zeldzaam. Het zou interessant zijn om te weten welke soorten planten er aan de rand van zulk soort meertjes voor kwamen. Ik duid hier niet op de zogenaamde meerstallen. Ook dit zijn meertjes die boven op het hoogveen voorkomen maar die worden niet gevoed door voedselrijk water van onderop maar die afhankelijk zijn van regenwater.

Ook aan de flanken van de stuwwal kon er water uittreden. Van daaruit konden in principe natuurlijke stroompjes in de vorm van beekjes ontstaan. Het valt op dat er langs de hele stuwwalrand, van Wageningen tot aan Lunteren, eigenlijk maar weinig natuurlijk beekjes kunnen worden getraceerd. Dit hangt waarschijnlijk samen met de omstandigheid dat het veen zo hoog was opgegroeid dat het uittredende water geen kans kreeg om in westelijke richting een echte beekloop te ontwikkelen. Het lokale kwelwater werd vrijwel onmiddellijk door het veen geabsorbeerd.

Stroet

Dit fenomeen werd door onze voorouders aangemerkt als een 'stroet'. Het is een zeer oude veldnaam die 'bronbos' betekent maar naamkundig tevens in verband wordt gebracht met opborrelend water. Waar dit gebeurde bestond de vegetatie, afhankelijk van de voedselrijkdom van het water, uit onder meer goudveil (*Chrysosplenium*), moersaszeggen (*Carex acutiformis*), zwarte els (*Alnus glutinosa*) en es (*Fraxinus excelsior*).

Waar de stroeten voorheen langs de stuwwal lagen is thans moeilijk meer te traceren omdat de veldnaam stroet, bij mijn weten, behalve een drietal stroetnamen bij Lunteren, in onze omgeving niet voor komt. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat er daarom nooit stroeten zijn geweest. Door het graven van de Dijkgraaf werd later veel kwelwater van hogerop afgevangen. Deze wetering moet een rol hebben gespeeld voor de aanvoer van water om er de stadsgracht van Nieuw Wageningen mee op te vullen. Opvallend is in dit verband de naam die deze wetering draagt. Bestond de naam al in de dertiende eeuw, tegelijkertijd met het ontstaan van de stad, dan moet met de dijk de Hoogstraat zijn bedoeld. Een andere dijk langs de Rijn bestond toen nog niet. Helaas weten we niet of de naam wel zo vroeg voorkwam. We moeten er echter mogelijk wel rekening mee houden.

Soms meent men toch wel enig beekgespartel aan de flank van de Wageningse Berg te kunnen waarnemen. Zoals bijvoorbeeld bij Nergena. Maar deze 'beek' kenmerkt zich door een gegraven karakter. Ze bestaat in feite uit een reeks rechte op elkaar aansluitende sloten die kwelwater uit de hoger gelegen stuwwal afvoeren. Deze situatie kon echter pas ontstaan nadat de dikte van het veendek in het Binnenveld was afgenomen en de omvang daarvan verder was verschrompeld. Ons oordeel moet dan ook zijn dat deze constellatie waarschijnlijk niets met een natuurlijke beek vandoen heeft.

Alleen bij Wageningen schijnt dan toch wel sprake te zijn geweest van een herkenbare natuurlijke beekloop met zekere lengte. In een eerdere publicatie heb ik deze aangemerkt als de Dolderbeek. Die lijkt samen te hangen met de aanwezigheid van een smal dal die bepalend was voor het verloop van de Dolderstraat. Door de bebouwing rondom die straat is de zichtbaarheid van dit verschijnsel versluierd geraakt. Alleen waar de Dolderstraat de Diedenweg kruist is een duidelijke dip in het

wegdek aanwezig, die aan een oplettende fietser niet onopgemerkt voorbij kan gaan Deze markeert dit dalletje.

Of in dit dal oudtijds een volwaardig beekloopje stroomde, is ongewis. Een aanwijzing voor opborrelend water mag wellicht gezocht worden bij de Kolkakkers. Haast in het verlengde van de Dolderstraat ligt de voormalige Dolderbrink. Bij het benzinestation heeft ook een kolk heeft gelegen. Als historisch geograaf zoekt men, naast informatie uit geschreven bronnen, tevens naar indicaties in het verkavelingspatroon om het verloop van het door mij veronderstelde beekje te reconstrueren. Een aanwijzing is gevonden in de kadasterkaart van 1832. Vanaf de voormalige kolk van de Dolderbrink zien we naar het westen toe een kromme lijn in de richting van de voormalige Brakelse brink lopen. Dit zou inderdaad op de aanwezigheid van een beekje kunnen wijzen. Deze oude perceelscheiding en veronderstelde beekloop vindt men thans grosso modo nog terug in het verloop van de Van Uvenstraat tot aan de Dijkgraaf.

Merkwaardigerwijs zien we dat vanaf dit punt de Dijkgraaf kronkelt Kennelijk is de Dijkgraaf hier terecht gekomen in de Dolderbeek die bij Brakel niet rechthet veen inliep maar in een bocht van negentig graden zijn weg in zuidelijke richting voortzette om vervolgens in de rivier uit te monden. De scherpe bocht mogen we wellicht verklaren uit de hoogte van het veen. De beek stroomde kennelijk door een laagte tussen een hoge veenrand en de uitlopers van de Wageningse Berg. Een andere uitweg bestond er kennelijk niet. Het kronkelend einde van de Dijkgraaf moet zich oorspronkelijk naar het zuiden toe als beek een weg hebben gebaand over en door de stroomrug. Dit was gezien het geringere verschil in hoogte tussen de stroomrug en het aanpalende veen toen wellicht minder bezwaarlijk dan sommigen nu wel denken. Pas nadat het veen verdween werd het nodig om de bodem van dit natuurlijke stuk Dijkgraaf uit te diepen. Dit kan in verschillende fasen, al naar gelang het veenoppervlak daalde, gebeurd zijn.

De ouderdom van de zogenaamde Dolderbeek valt moeilijk vast te stellen. We nemen aan dat Dolder en Brakel niet zomaar ergens in niemandsland zijn gesticht. Naast voldoende geschikte grond voor akkerbouw, veeteelt en de aanwezigheid van bouwmaterialen zoals hout en leem was de aanwezigheid van water voor deze nederzettingen mede beslissend voor de locatiekeuze. Gezien de vroege vermelding van Dolder en Brakel in de negende eeuw kan de beek zeker vanaf de vroege middeleeuwen hebben gefunctioneerd. Als natuurlijk watertje behoort een hogere leeftijd absoluut tot de mogelijkheden.

Schouwsloot

Toen tussen 1196 en 1240 het Binnenveld van weteringen werd voorzien veranderde de waterhuishouding ingrijpend. Iets ten noorden van Dolder werd een nieuwe schouwsloot gegraven waarlangs naderhand de Tarthorsterweg of Buurtsche Weg werd aangelegd. Deze weg is later opnieuw van een andere naam voorzien en recht getrokken en staat nu bekend als de Haverlanden. De schouwsloot loosde het water dat uit de stuwwal opborrelde direct op de Dijkgraaf en moet sindsdien de functie van de Dolderbeek hebben overgenomen. De naam schouwsloot duidt op een bijzondere positie binnen een waterstaatkundig verband: jaarlijks werd deze wetering geschouwd, dat wil zeggen er werd nauwkeurig op toegezien dat dit water open bleef en voldoende diepte had om de afvoer van water te waarborgen. De schouwsloot vertoont hier en daar flauwe bochten. Dit maakt het niet onmogelijk dat ter plaatse gebruik is gemaakt van een oorspronkelijk natuurlijk watertje. Een latere tak van de Dolderbeek?

Het is goed mogelijk dat de functie van de schouwsloot in de loop der tijd steeds belangrijker werd naarmate het Moftbos op de stuwwal verpieterde. Het areaal met heide nam toe waardoor regenwater vrijwel onmiddellijk in de ondergrond verdween. Werd de omvang van de waterbel onder de stuwwal te groot dan moest het overvloedige water uit de stuwwalflank worden afgevoerd. Wellicht was de Dolderbeek niet tegen de steeds grotere toestroom van water bestand en werd de schouwsloot daarom steeds belangrijker totdat de waterafvoer helemaal via de schouwsloot werd geregeld en de Dolderbeek tussen Dolder en Brakel geheel verschrompelde. Het zou leuk zijn als we ooit een vinger achter dit proces zouden kunnen krijgen!

Vergersbeek

Andere beken zijn er in en om Wageningen waarschijnlijk nooit geweest of het moet de door Sombroek ooit onder de aandacht gebrachte Vergersbeek zijn geweest. Maar de loop van dit hypothetische beekje kan in 1832 niet uit de kavelindeling op de kadasterkaart worden afgeleid. Men zou toch verwachten dat dit natuurlijke stroompje, dat door deze auteur is aangegeven, sporen in het verkavelingspatroon zou hebben achtergelaten. Dit is echter niet het geval.

Men kan aanvoeren dat dan ergens in het verleden het verkavelingspatroon op de Wageningse Eng ingrijpend is gewijzigd maar daar is geen indicatie voor gevonden. Het is trouwens zo dat een verkavelingspatroon doorgaans door de tijd heen een grote vormvastheid vertoont. Uiteraard kunnen percelen worden gesplitst of samengevoegd maar in de kern blijft de indeling stabiel.

Een recente studie die, in navolging van Sombroek, is verschenen veronderstelt ook nog dat de zogenaamde Vergersbeek dwars door Nieuw Wageningen de Rijn bereikte en daarin uitliep. Gezien het zeer vormvaste wegenpatroon in de binnenstad, dat niet aansluit bij het tracé van de veronderstelde beekloop moet het idee Vergersbeek waarschijnlijk naar het rijk der fabelen worden verwezen en blijft in het Wageningse alleen het bestaan van een Dolderbeek als optie overeind.

Er blijven vanzelfsprekend altijd wel vraagtekens over, zoals de oude, evenwijdig aan elkaar lopende, korte stukjes beek die op het Olympiaplein bij archeologisch veldwerk werd aangetroffen. Deze waterlopen moeten blijken daarin aangetroffen vondstmateriaal al hebben bestaan rond 1150 na. Chr. Uit hun verloop kan niet met zekerheid worden opgemaakt waar deze watertjes naartoe gingen en in welke relatie deze stroompjes stonden met andere nabij gelegen beekjes. Een relatie met de Dolderbeek, wellicht zouden het oudere lopen of zijlopen van die beek kunnen zijn, is niet onmogelijk maar moeilijk bewijsbaar. Opvallend is ook dat deze loopjes qua ligging geen samenhang vertonen met de door Sombroek veronderstelde loop van de Vergersbeek. Dit maakt het probleem nog extra ingewikkeld!

Een ander punt van belang voor de discussie over de waterlopen in relatie tot de veenbedekking van het Binnenveld is de zogenaamde Oude Dam. Kennelijk was deze aangelegd met de bedoeling om water te keren. Om te begrijpen waarom daar water moest worden gekeerd komen we uit bij de stichting van Nieuw Wageningen en de grachten die op zeker moment rond de nieuwe stad werden gegraven om te verhinderen dat de stad kon worden ingenomen door vijandelijke troepen.

Zoals eerder werd aangegeven past de Hoogstraat qua lengte precies tussen de Dijkgraaf en de Rijnsteeg (wetering). Het is aannemelijk dat beide weteringen aanvankelijk de stadsgracht vulden. Dat was toen mogelijk omdat beiden ongeveer een zelfde waterpeil hadden. Deze toestand veranderde toen het veen in het Binnenveld door oxidatie begon te zakken zodat er een verschil in waterpeil

tussen de Dijkgraaf en de wetering langs de Rijnsteeg dreigde te ontstaan. Hierdoor zou de stadsgracht naar het westen toe leeg kunnen lopen.

Dit probleem is waarschijnlijk opgelost door het water langs de Rijnsteeg bij de Oude Dam te blokkeren. De realisatie van de Oude Dam maakte de aanleg van een nieuwe daarbij aansluitende nieuwe dijk, noodzakelijk. Thans staat deze dijk bekend als de Haarwal. Op een kaart uit 1655 wordt hij 'Broeckstraet' genoemd. Evenwijdig hieraan werd aan de noordzijde een nieuwe wetering gegraven die het water uit de Rijnsteeg, de Slagsteeg en de Veensteeg opving en in westelijke richting afvoerde. Deze wetering waterde blijkbaar af in Kromme Eem. Teneinde de waterafvoer te kunnen reguleren werd ter hoogte van de Kromme Eem een sluis in de wetering geplaatst die volgens de kaart de 'Broecksluijs' heette. In 1726 werd deze wetering, die dus oorspronkelijk voor afwateringsdoeleinden was bestemd, aangepast voor de scheepvaart. Om deze nieuwe functie te onderstrepen ging hij sindsdien als het 'Nieuwe Kanaal' door het leven. Deze eindigde verlengd in de Grift bij Kruip Onder. Volgens de waterstaatskaart van 1881 had het graven van het Nieuwe Kanaal kennelijk geen gevolgen voor de afwatering. Om de scheepvaart niet te hinderen zal de Broecksluijs, een afwateringssluys, bij het graven van het kanaal uiteraard teloor zijn gegaan.

Er blijft ondank al mijn inspanningen echt nog veel onduidelijk. Nader onderzoek is beslist geen luxe. Hopelijk verschaft dit verhaal voldoende uitgangspunten om de in dit artikel opgeworpen problemen nog verder kritisch door te denken. Het zal wel zijn opgevallen dat ik uitspraken, gedaan in eerdere publicaties van mijn hand, zo nu en dan wat heb moeten bijstellen. Zoiets moet kunnen, zeker wanneer het gaat om publicaties van méér dan tien jaar geleden. Wat mij betreft hoop ik nog veel verbeteringen en aanvullingen op dit artikel mee te mogen maken. Niet zozeer door het bestuderen van de inhoud van middeleeuwse bronnen. Veel van deze bronnen zijn immers verloren gegaan, er zijn veel hiaten, en de overgebleven archiefstukken zijn zo langzamerhand behoorlijk uitgekauwd. Meer verwacht ik van kennisvermeerdering door nadere studie van het landschap zelf: bodemkunde, geologie, hydrologie, vegetatiekunde, etymologie en niet in de laatste plaats oudheidkundig bodemonderzoek zijn daarvoor van het grootste belang. Maar misschien kunnen toch ook de resterende jongere archivalia ons alsnog helpen om de vele nog open staande kennisvragen aan te vullen.

Geraadpleegde literatuur

Angenent, W; 2008. Wagvene. 1000 jaar wonen en leven in Wageningen. Wim Angenent, Bennekom.

Bazelmans, J, E. Jansma & P. Doeve; 2021. Prehistorische eiken uit de Binnenveldse Hooilanden blijken belangrijk. In: Oud Wageningen. Jaargang 49-1, p 12 – 15.

Berendsen, H.J.A en E. Stouthamer; 2001. Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands. Koninklijke Van Gorcum. Assen.

Blauw, M; 2003. Waterstaat in kaart. Geschiedenis van de waterstaatskaart van Nederland, 1865 – 1992. Stichting Matrij. Utrecht.

Buringh, P ; 1951. De bodemkartering van Nederland. Deel IX. Over de bodemgesteldheid rondom Wageningen. Ministerie van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening. 's-Gravenhage.

Burger, E; 1992. Jaarverslag Archeologische Werkgroep. In: Oud-Wageningen, Olympiaplein, p 29.

Bodemkaart van Nederland, Schaal 1 : 50 000; 1973. Blad 39 West Rhenen, Blad 39 Oost Rhenen. Stichting voor Bodemkartering. Wageningen.

Dorland, E. van & E. Burger; 1992. Verslag project Olympiaplein 1991. Archeologische Werkgroep Wageningen.

Gast, K & M. van den Wijngaart; 2005. 750 jaar kerkenbouw in Wageningen. Comité Open Monumenten Dag Wageningen. Wageningen.

Hoekstra, P; 2011. Lunteren. Een historische studie. (2e druk) Schaffelaarreeks nr 52. Koninklijke BDU uitgevers B.V. Barneveld.

Huisman, J; 1978. Middeleeuwse Bewoningssporen bij de Riemsdijkstraat. In: Wagenwegen, p 30 en 31.

Kernkamp, B; 2022. In: Oud Wageningen. Jaargang 50-1. Was boerderij Tarthorst een kasteel? p 6 – 10.

Maijer, M; 2024. Water in het Binnenveld. Wageningen.

Renes, J. 1997; De Hoogstraat en de oudste geschiedenis van de stad. In: Oud Wageningen. Jaargang 25 -3 p 60 -66.

Stortelder, A.H.F, P.W.F.M. Hommel & R.W. de Waal; 1998. Broekbossen. Bosccosystemen van Nederland 1. KNNV Uitgeverij. Utrecht.

Verbraeck, A; 1984. Toelichtingen bij de Geologische Kaart van Nederland 1 : 50.000. Blad Tiel West (39 W) en Blad Tiel Oost (39 O). Rijksgeologische Dienst. Haarlem.

Vervloet, J.A.J & A.D.M. Veldhorst; 1985. Brinken en buurten in Wageningen. In: Steenbergen, A.G, A.C. Zeven & A.L. Rietveld (red). In: Historische Reeks van de Historische Vereniging "Oud-Wageningen". Nummer 3. p 5 – 13.

Vervloet, J.A.J; 2000. Het landschap van Veenendaal; ontwikkeling en reconstructie. In: Grootheest, A.C & R. Bisschop (red). Geschiedenis van Veenendaal. p 17 – 32.

Vervloet, J.A.J; 2013. Over hoven, kerken, kranen en ontginningen. Landschap en leven in vóórstedelijk Wageningen. In: Gast, K; B. Kernkamp & L. Klep (red) Geschiedenis van Wageningen. Stichting Publicaties Wageningen, p 36 – 69.

Vos, P; M. van der Meulen, H. Weerts en J. Bazelmans; 2018. Atlas van Nederland in het Holocene vanaf de laatste ijstijd tot nu. Amsterdam. Prometheus.

Wiersum, F; 2024. Op zoek naar de historische Vergers- of Dolderbeek. In: Oud Wageningen Jaargang 52-3. p 18 – 21.

